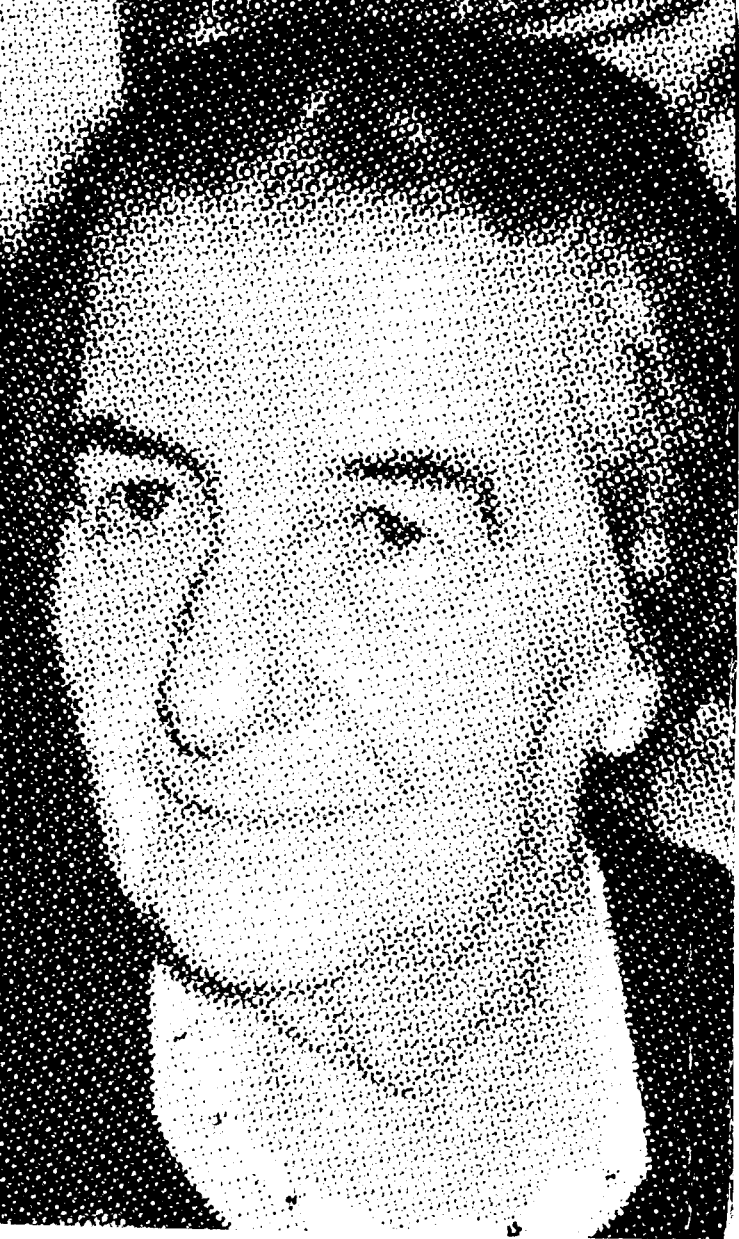

THE
NEW
YORK
TIMES

גולדה
מאיר
בית
אבי

בית אבי

קשה לי מאוד לנתח ולקבוע בפסקנות אלו תכונות ונטיות קיבלתי מהורי, מבית־אבא — בשום פנים לא הייתי רוצה להטיל עליהם את האחריות למה שהנני. נדמה לי כי אחד הדברים שלקחתי מהבית היא אי־ההסתגרות בעניינים אישיים, בענייני המשפחה. מאבא קיבלתי את העקשנות — במידה שגיליתי כוח־עמידה, הוא בא לי בעיקר מאבא. מאמא ירשתי את האופטימיות שלה. אף פעם לא שררה מרה־שחורה בבית, אפילו בזמנים חמורים וקשים ביותר.

הרקע התנועתי שלי בא לי יותר מאחותי מאשר מן ההורים. על־כל־פנים, אין לי ספק שכל הדברים החיוביים, במידה שהם מצויים בי, באו לי מהמשפחה, מההורים, מאחותי. אם נוספו בי עליהם דברים שליליים — אין זו אשמתם, להם אין יד בזה.

היתה לנו סבתא־זקנה בשם גולדה — זאת היתה דמות יוצאת־דופן, שאין רבים כמותה עכשיו

בזמנים המודרניים שלנו — ובמשפחתנו לא החליטו שום החלטה ולא עשו דבר בלי להיוועץ בה תחילה. עד כמה ששמעתי, יש דמיון מפתיע ביני ובין סבתא זקנה זו. בסיכומו של דבר נדמה לי שלקחתי מכולם, מאבא ואמא, מאחותי, מגי' סי, מבעלי, שהיה פחות איש-ציבור והרבה יותר אדם-לעצמו — עם חוג של ידידים והערכה לאמנות, למוסיקה, לספרות, למחשבה רצינית. את בעלי הכרתי כשהייתי צעירה מאוד, כבת חמש-עשרה, ותמיד אהיה אסירת-תודה לו על הרבה דברים שלא קיבלתי אותם בבית והוא-הוא שנתן לי אותם. אני יכולה לומר, שהייתי בת-מזל במובן זה — ניתן לי לקחת בשפע מן הסובב-בים אותי, גם מחברים וגם מבני-המשפחה.

אבא ואמא היו טיפוסים שונים לגמרי. אבא היה איש גבוה, צנום ובעל פנים עדינים מאוד. כל חייו היה תמים מאוד. הוא האמין לכל אדם, כל עוד לא הוכח שאין להאמין לו. הוא אמנם

נכשל לא מעט בגלל תכונתו זו ולא פעם סבלנו בשל כך, אבל הוא נשאר טוב לב ומלא אמונה באדם. תמיד מצא צד זכות בכל אחד.

הוא לא היה דתי קיצוני, אבל היה שומר־מסורת; וזו היתה האווירה בבית כל השנים: תחילה ברוסיה, אחר־כך באמריקה וגם כאן, בארץ, לאחר שעלו ההורים.

אמנו היתה יפה מאוד, מלאת מרץ וחכמה במידה בלתי־רגילה. היא היתה מפוכחת יותר מאבא ובעלת יזמה יותר ממנו. אבל שניהם היו בעלי מזג עליז, אופטימי. גם לאבא וגם לאמא היו קולות יפים והם ידעו לשיר, ותמיד היו מתאספים אצלנו בליל־שבת ומזמרים זמירות. עד היום שרים הילדים של אחותי והילדים שלי את השירים ששרו בבית אבא.

האהבה בין אבא ואמא היתה אהבה־ממבט־ראשון — כך סיפרה אמא. היא הכירה אותו כשהוא בא לעיר־מולדתה להתגייס לצבא והתא־

הבה בו. זהו סיפור שאמא תמיד התפארה בו. כי איך היו בדרך-כלל מגיעים באותם ימים לנישואין? היה שדכן, והורי הזוג הצעיר היו מסדרים הכול בינם לבין עצמם; לא היה כל הכרח שהבחורה אף תראה את בחיר-לבה. והנה אמא יוצאת לרחוב, רואה בחור יפה, גבוה, ומתאהבת בו. בשובה הביתה היא רומזת על כך לסבא ולסבתא — מעשה שדרש לא מעט אומץ-לב — ורק אחרי-כן בא שדכן לגמור את השידוך. לסבא היו הרבה בנות, ואינני יודעת אם בת אחרת היתה מצליחה לשכנע אותו שדי בזה שבחור מצא חן בעיניה, שיהיה ראוי להיות לה לבעל — אבל אמא היתה המפונקת שבכל הבנות, והצליחה. וזאת אף-על-פי שאבא כבר היה אז יתום מאביו וגם עשיר לא היה, כמובן. אמנם קצת ייחוס היה לו. בגיל שתים-עשרה או שלוש-עשרה נשלח לישיבה בעיר סלונים — שם למד, התקיים, כשאר בני העניים, מאכילת

"ימים" וישן על ספסל בישיבה. הוא היה, איפוא, בחור משכיל, יודע תורה, ואמא היתה עקשנית ומפונקת — וכך קם והיה השידוך. להורינו נולדו 8 ילדים — 4 בנים ו-4 בנות. אך רוב הילדים מתו בגיל צעיר מאוד — בעיקר הבנים — ונשארנו, לצערנו, רק 3 בנות. שאר הילדים אמנם נולדו בחיי, אבל לא הספקתי להכיר אותם. אף אחד מהם לא הגיע לגיל שנה.

כדאי לספר גם קצת על סבא שלי, אבי-אבא, שאנחנו כבר לא הכרנו אותו. הוא היה אחד מן ה"חטופים" — הילדים שהיו נחטפים אז ברוס-יה לעבודת-הצבא. הוא נלקח מביתו בהיותו בן שלוש-עשרה ושלוש-עשרה שנים שירת בצבא הרוסי. אף ניסו לאלץ אותו להמיר את דתו, גם על ידי עינויים גופניים — שעות על שעות היה עליו לכרוע ברך על אפונים יבשות שהיו מפוזרות על הרצפה — אבל הוא לא נכנע. כנראה

היה איש דתי מאוד. כל שנות שירותו בצבא (שלוש-עשרה שנים!) לא בא אוכל מבושל אל פיו, כדי שלא ייכשל באכילת טריפה. ואחרי שהשתחרר — כך סיפר אבי — חשש שמא בכל-זאת חטא, אפילו בלא-יודעין, ולכן ישן שנים רבות על ספסל בבית-הכנסת, כשאבן משמשת לו במקום כר, כדי לכפר על חטאיו. הוא חי חי דוחק ונפטר צעיר, בשנות החמישים לחייו. את סבתא אני זוכרת במטושטש. עד כמה שאני זוכרת, היא היתה אשה גבוהה מאוד, צנומה וחמורת פנים — כנראה בגלל חייה הקשים.

משפחתנו, משפחת מאבוביץ, מוצאה מפינסק, ושם גם נולדה שינה, אחותי הבכירה. אני כבר נולדתי בקייב. אבי היה נגר, ומצבה הכלכלי של המשפחה היה בכל רע. מתוך רצון לשפר את המצב הוא החליט לעבור לקייב. קייב היתה אמנם מחוץ לתחום-המושב, אבל לאבא, התור

בעל־מקצוע, ניתן רשיון להתגורר שם. הוא אף קיבל עבודה אצל הממשלה. התחילו אז לבנות ספריות בשביל בתי־הספר ואבא התקין את הרי־הוט. הוא ידע לבנות רהיטים יפים, מקושטים. כדי להוציא לפועל את העבודה, הקים לו בית־מלאכה ושכר פועלים. לשם כך קיבל, כמובן, מקדמה ואף השקיע בזה כסף שלוה. אבל בסופו של דבר — אבא היה אומר שמתוך אנטי־מיות — לא רצו לקבל ממנו את הרהיטים, ואז נשארנו שקועים בחובות, בלי פרוטה למחיה, ואבא היה יוצא לעבודה הרחק מן הבית. מן העיר קייב כמעט אינני זוכרת שום דבר, אפילו לא את חצר הבית. שלושת הזכרונות שלי משם הם: ראשית, מות סבתא, אמו של אבא — באותו יום שנולדה אחותנו הצעירה, שעדיין יושבת באמריקה. שנית, שמועה על פוגרום שיתחולל בקייב. והאפייני לאבא שהוא לא עשה שום הכנות לקחת את משפחתו ולהסתתר באיזה

מקום. אנחנו גרנו בקומה הראשונה. ואני זוכרת שעמדתי בכניסה, על המדרגות שהוליכו לקומה השניה, אל דירת השכן, יחד עם בת השכן, שהיתה בוודאי בת גילי, וראיתי איך אבי ואביה מנסים לבצר את הכניסה לבית בהצמדת קרשים לדלת. למזלנו לא היה אז פוגרום, אבל את האווירה של טרם-פוגרום לא שכחתי.

הדבר השלישי שאני זוכרת מתקופת ישיבתנו בקייב הוא הדוחק והרעב. אחותי, שהיא גדולה ממני בתשע שנים, יכולה לספר על כך הרבה יותר, אבל תמונה אחת נחרתה בזכרוני: אחותנו הצעירה, שהיא קטנה ממני בארבע שנים וחצי, היתה אז תינוקת, בת חצי שנה ואולי פחות, ואמא בישלה דייסה. זה היה בוודאי מאכל מותרות בימים ההם. קצת מן הדייסה נתנה לי וקצת לאחותי. היא גמרה את מנתה לפני, ואמא לקחה עוד קצת מן הדייסה שלי ונתנה לה. אני עדיין זוכרת את הזעזוע שעבר עלי — שהנה

לקחו ממני מעדן כזה, שאני מקבלת אותו לעתים
רחוקות כל-כך.

כאשר הייתי כבת חמש חזרנו אל סבא לפינסק.
את שובנו לפינסק אני זוכרת. ביתנו היה בית
גדול מאוד, עם חצר גדולה, עם הרבה חדרים
מפוארים סביב החדר הגדול, וכל המשפחה גרה
שם, גם הבנות הנשואות. אבל כבר אז נולדה
התכנית שאבא לא יישאר בפינסק, כי-אם יסע
לאמריקה.

שלוש שנים היה אבא באמריקה בלעדיו, ואף-
על-פי שבינתיים הגעתי לגיל בית-ספר, נשארתי
בבית. אבל קיבלתי שיעורים פרטיים. אני זוכרת
שלמדתי קריאה וכתובה, וקצת חשבון. זמן-מה
היינו עם סבא וסבתא ואחר-כך עברנו לחדר
שכור, בקרבת ביתם.

בשנים הראשונות ישב אבא, כמו כל המהגרים
באותם ימים, בניו-יורק. אותנו השאיר ברוסיה ;

ראשית, משום שלא היה לו במה לשלם את הוצאות הדרך — גם את דמי־הנסיעה שלו השיג בקושי רב; אבל היתה לכך עוד סיבה. כרבים מיהודי רוסיה שיצאו אז לאמריקה, לא ראה גם הוא בהגירתו דבר של קבע. התכנית היתה שאבא יסע לאמריקה — ארץ האפשרויות הבלתי־מוגבלות, אשר כל מי שמגיע לשם מתעשר מייד — וכעבור שנה או שנתיים, יחזור לרוסיה ויביא עמו את כל הכסף שיצבור עד אז.

הוא בא, כאמור, לניו־יורק, השיג איזו עבודה בשכר העצום של שלושה דולרים לשבוע, ומזה פירנס את עצמו — לא ברור לי איך — וקצת אף מוכרח היה לשלוח אלינו לרוסיה, לכלכלת המשפחה.

אחרי שעבד זמן־מה בניו־יורק נשלח אבא על־ידי היא"ס (הארגון שטיפל אז במהגרים היהודים באמריקה, שאחת ממטרותיו היתה לפזר אותם על־פני ארצות־הברית ולא להניח להם

להתרכז רק בניו-יורק) לעיר מילוקי — עיר שמימיו לא שמע את שמה — שם הובטחה לו עבודה טובה יותר, והוא נסע.

ובינתיים ישבנו אנחנו בפינסק וחיכינו. אמא עזרה קצת בפרנסת המשפחה וקצת עזר סבא. אחותי הגדולה, שהיתה כבר נערה בת ארבע-עשרה, חמש-עשרה ושש-עשרה, לא עבדה. היא היתה לומדת, אבל עיקר עיסוקה היה עיסוק מסוכן מאוד, שגרם הרבה צער ועגמת-נפש לאמא וקבע את גורל המשפחה — בכך, שבמקום שאבא יחזור לפינסק, אנחנו נסענו אליו לאמריקה: אחותי הצטרפה לתנועה המהפכנית. אמנם זו היתה התנועה הציונית-הסוציאליסטית, ולא התנועה המהפכנית הכללית, אבל גם היא היתה אסורה בתכלית האיסור.

זכרונותי האיומים ביותר מאותה תקופה קשרים באחותי. היא היתה נעלמת מן הבית לפנות ערב וחוזרת הביתה בשעה מאוחרת. ובינתיים

היינו אנחנו, מאחר שגרנו אז על-יד תחנת-
המשטרה, שומעים את צעקות האימים של
הבחורים והבחורות שהיו עצורים שם בגלל פעי-
לותם הבלתי-ליגאלית; היו מכים אותם שם
מכות-רצח, כנראה כדי להוציא מפיהם את שמות
חבריהם לתנועה. באותם ימים נכנסה יחידה של
קוזאקים לפינסק. הם היו דוהרים על סוסיהם
ברחובות העיר וכל מי שנקרה על דרכם, נדרס.
הם אף היו מכים באכזריות כל בחור ובחורה
שנתקלו בהם.

אז החלה אמא לכתוב לאבא שאיננו יכולים
להישאר עוד ברוסיה, בגלל פעילותה הפוליטית
של אחותי. בשבתות, כשאמא היתה הולכת
לבית-הכנסת, מצאה לה אחותי שעת-כושר לכנס
ישיבה בבית. בחדרנו, כמו בכל הבתים שם, היה
תנור בנוי בתוך הקיר, שאפשר היה לטפס ולשבת
עליו, ואני הייתי עולה לשם ומקשיבה לכל הנע-
שה בבית. לא הבנתי בדיוק במה העניין, אבל

ידעתי שזה דבר אסור. ואז היתה אמא חוזרת מבית-הכנסת ורואה מה קורה בביתה ופחד גדול היה נופל עליה, פן יבוא שוטר ויתפוס את החבר רה. וכך נעשתה שומרת בעל-כרחה : היא היתה מתהלכת לפני הבית, מוכנה להזהיר את הנאסר-פים מפני השוטר. אגב, עד היום זוכרת אני את שמו של השוטר מטיל-האימה : לסוק.

עוד אפיזודה קטנה מאותן ישיבות או אסיפות מספרת אחותי : בלילי שבת, כשלא נמצא מקום מתאים לאסיפה, היו באים לבית-הכנסת, שכבר התרוקן לאחר התפילה, ומבקשים מן השמש שירשה להם לערוך שם את הפגישה, וכשהיה השמש מסרב ("הלא ליל שבת עכשיו והדבר אסור הן על-פי הדת והן על-פי החוק") היה אחד הבחורים מוציא מכיסו איזה חפץ כבד ואומר : "דו זעסט, איך שיס ו" (אתה רואה, אני יורה !)

והשמש המסכן היה נבהל ופותח את הדלת ואף שומר שלא יקרב אל הבית אורח לא-קרוא. וכל

זה בכוחו של המפתח הגדול שהבחור היה שולף מכיסו...

מלבד התנועה הציונית-הסוציאליסטית, שאחור-תי היתה פעילה בה, היה גם ה"בונד" — הארגון הגדול של פועלים יהודים אנטי-ציוניים. ולכל תנועה היה הנוער שלה ובני החברים שהיו קרו-בים לתנועה של הוריהם. אני זוכרת עדיין את הוויכוחים שלי עם ילדי הבונדאים. הייתי נתונה אז תחת השפעת אחותי וידעתי שאנחנו לא בונדאים כי-אם ציונים, וכל מה ששמעתי בשבתי על התנור, הטביע בי רושם עמוק.

ההורים היו בדרך-כלל מתנגדים לכל התנועות האלה. הם חששו קודם-כול לילדיהם עצמם, ועוד יותר פחדו שמא ייתפסו הילדים ויאלצו לגלות את סודותיהם, וימיטו בכך אסון על המש-פחה כוכה. היתה אז גם פעילות רבה של פרובו-קאטורים בפינסק. רק בתקופת ישיבתנו שם נהרגו שלושה-עשר בוגדים כאלה, שאחדים מהם

היו חברים פעילים בתנועה.
אני זוכרת מקרה טראגי באמת. לפני שעזבנו את רוסיה, שכרנו חדר אצל שוחט. הוא היה איש גבוה, מכובד מאוד ועני מרוד. היתה לו בת יחידה, ואחותי הוציאה אותה לתרבות רעה, כלומר הכניסה אותה למפלגה. אסון נורא היה זה בעיני המשפחה: ילדה בת ארבע־עשרה או חמש־עשרה, שהוריה חרדים לשלומה, צריכה להעביר חומר ממקום אחד למשנהו בלילות או לצאת ליערות לאסיפות בלתי־ליגאליות.
שלוש שנים ישבנו בפינסק ואחר־כך הביא אותנו אבא לאמריקה. הייתי אז בת שמונה. קשה לומר שהשארתי אחרי ברוסיה דברים שהתגעגעתי אליהם אחר־כך. מה הם הזכרונות שנשאתי עמי משם? זכר הקוזאקים, זכר ליל תשעה באב, זכר הביצות של פינסק, חיי הרעב בקייב, הצעקות מתחנת־המשטרה; וכמובן, המשפחה, סבא, הדודים והדודות. אחרי ככלות הכול הייתי עדיין

ילדה וחיי היו טובים למדי, אבל חייתי גם את סבלה של אמא והייתי חצויה בין צערה על הפעילות של אחותי ובין הגאווה במעשיה של אחות זו, שהם אמנם אסורים, אבל בוודאי חשור־ביים עד מאוד.

אני זוכרת אותו יום, בשנת 1905, שנכנסה אלינו אחת מדודותי (היא גרה בבית אחד עם משפחת וייצמן) וסיפרה שהצאר נתן קונסטיטוציה למדי־נה. מובן שגם בעירנו, כמו בכל רחבי רוסיה, נערכו הפגנות־שמחה. אבל נתברר שזו היתה שמועת־שוא, שהפיצה כדי לגלות את כל אלה שרצו בקונסטיטוציה, ולאסרם. אני גם זוכרת שאותה דודה נכנסה יום אחד, בשנת 1904, עצור־בה מאוד, והודיעה שהרצל מת. אחותי לבשה שחורים ולא פשטה אותם עד שהגענו לאמריקה, בשנת 1906.

על רקע זה אף אירעה ההתנגשות הראשונה בין אחותי ובין אבא.

בבואנו לאמריקה היה אבא, כאמור, כבר שלוש שנים שם. הוא עבד אז בבתי-המלאכה של הרכבת במילווקי, היה פועל מאורגן, חבר האיגוד המקצועי, וכבר ראה עצמו קצת כאמריקני. דירה בשבילנו לא יכול היה למצוא, והוא הכניסנו לחדר שהתגורר בו עד אז, בביתה של משפחה נחמדה מאוד. למחרת הלך אתנו לקנות לנו בגדים. לגבי אחותי הקטנה לא היתה, כמובן, כל בעיה. גם לגבי לא; עדיין לא היתה לי דעה בעניינים כגון אלה. אבל אחותי הגדולה, באה לבושה, כיאות לחברת תנועה מהפכנית בעלת-הכרה, בשמלה שחורה, עם שרוולים ארוכים וצווארון גבוה — והנה רוצה אבא לקנות לה בגדים... אני עדיין זוכרת את הכובע שבחר לה — כובע קש, רחב-שוליים, מקושט בכל מיני פרחים צבעוניים. ואחותי סירבה, כמובן, לחבוש אותה. וכאן אירעה ההתנגשות ביניהם. אבא ניסה להסביר לה שכאן אמריקה ולא רוסיה וכך מת-

לבשים כאן, והיא — בשלה. ראוי להעיר, שבלבו של אבא כבר היתה תרעומת על אחותי, לאחר כל מה שכתבה לו אמא במכתביה על הצרות שגרמה לה, ושכתוצאה מהן הוכרחנו לצאת מרוסיה. אפשר לומר שבבואנו כבר ראה עצמו אבא כאמריקני ; על כך העידה בראש־וראשונה הרגשת החופש שקנה לו שם. בחודש ספטמבר חוגגים באמריקה את "יום העבודה" (Labor Day), שבמרכזו מצעד של פועלים — מצעד מאור־גן וליגאלי בהחלט. ואבא הציע לאמא שתיקח את הילדים, תעמוד בפינת הרחוב ותראה איך הוא צועד עם האיגוד המקצועי שלו. אנחנו עומדות איפוא כולנו, ועמנו אחותנו הקטנה, שהפחד מפני הקוזאקים כבר טבוע היה בה, והנה, בראש התהלוכה, היא רואה שוטרים רוכבים, והיא פורצת בזעקות : "אמא!! הקוזא־קים באים!!" אחר־כך נפלה למשכב והיתה חולה כמה שבועות.

אבל אבא היה גאה על היותו פועל מאורגן, הרשאי לצעוד בהפגנה בחסות המשטרה. הוא גם היה חבר בארגון יהודי כללי והשתייך לבית־כנסת, כמנהג יהודי אמריקה, והיו לו חברים רבים.

כאמור, קשה היה לנו למצוא דירה, ומה גם שאבא לא היה מוכן לעזוב את הרובע היהודי. לבסוף מצא דירה עם חנות, ובלי־ברירה שכר אותה. אמא, שהיתה בעלת מרץ ויזמה, החליטה מייד כי מאחר שיש כבר חנות היא לא תשאיר אותה ריקה, ופתחה כמין מחלבה. אבא לא רצה אפילו לשמוע על כך. "טוב", אמר, "אם אַת רוצה לפתוח חנות, בבקשה... לי לא יהיה חלק בחנות הזאת". ולא הפסיק את עבודתו אפילו ליום אחד. הוא היה הולך לעבודה ואמא ניהלה את החנות. היא אמנם לא ידעה מלה אנגלית, אבל זה לא הפריע לה כלל, כי הרובע היה יהודי, רוב תושביו מהגרים והשפה המדוברת היתה, כמוכּן,

אידיש.

אחותי, שהתחילה ללמוד אנגלית בערבים, היתה עדיין קשורה לתנועה שלה בפינסק. היא מצאה לה עבודה במתפרה וחלק משכרה היתה שולחת לחבריה בתנועה. באותה תקופה, לאחר מהפכת 1905, באו רבים מחברי התנועה המהפכנית לארצות-הברית, ואחדים מהם הגיעו גם למיל-ווקי. עד מהרה נהפך ביתנו, בגלל אחותי, למרכזם של המהגרים האלה. רובם היו יהודים, אבל היו ביניהם גם רוסים אחדים, והשיחות התנהלו ברוסית. היא לא היתה מוכנה בשום פנים לשנות את אורח-חייה ואת סגנון-חייה, למורת-רוחם של אבא ואמא. את אמא ציער הדבר, משום שחשבה כי על-ידי כך היא מחמיצה את כל ההזדמנויות לשידוך נאה, אבל לאבא זה היה ממש עלבון — הנה באה בחורה צעירה ומתה-לכת כמו "אמיגרנטית" ואינה רוצה לקבל עליה את מנהגי הבחורות בנות גילה. אבא, עם כל

טוב־לבו היה גם עקשן גדול, וההתנגשויות ביני־
הם הלכו וגברו, עד שאחותי החליטה לעזוב את
הבית. היא לא רצתה לעזור לאמא בחנות, משום
שזה נגד את המושגים הפרוליטאריים שלה ;
היא לא רצתה להתלבש כמו בחורה אמריקנית,
ולא רצתה להיפגש עם שום בחור שהיה בעיני
אמא שידוך אידיאלי — כלומר בחור עשיר
ומסודר (שהרי בין כך ובין כך היה לה בחור
בפינסק, שאמנם נשא אותה אחר־כך לאשה),
והיא עזבה את הבית.

היא המשיכה לעבוד במתפרה, אבל לא הצטיינה
בעבודה זו. כל שני וחמישי היתה מחט המכונה
ננעצת באצבעה וגורמת אינפקציות. מדי פעם
היתה חוזרת הביתה לזמן־מה ואחר־כך שוב
עוזבת. ואני נעשיתי כמין מקשרת בינה ובין
ההורים. גם כאשר הייתי ילדה קטנה היה לי
קצת כוח שכנוע ולא פעם הייתי יושבת על ברכי
אבא ומנסה לרכך את לבו ולהשפיע עליו שיבקש

את אחותי לשוב הביתה, והוא היה כותב לה פתק ומזמינה לחזור — בלי הזמנה לא היתה מסכימה לחזור בשום פנים ואופן.

אני עמדתי בדרך-כלל לצד אחותי. וזאת קודם-כול מתוך אהבה אליה. אבל היתה לנו גם חזית משותפת. גם אני שנאתי את החנות שנאת-מוות. מאחר שאבא לא רצה שום עניין ועסק עם החנות הזאת והיה יוצא השכם בבוקר לעבודתו, ואמא צריכה היתה ללכת לשוק לקנות סחורה בשביל החנות, נאלצת הייתי להישאר שם בבוקר ולטפל בקונים. עיסוק זה לא אהבתי ומה גם שבגללו הייתי מאחרת לעתים קרובות לבית-הספר. איחורים אלה היו בשבילי טראגדיה נוראה. עצם הבושה להיכנס לכיתה באיחור, לא פעם או פעמיים, אלא פעם אחת ואפילו פעמיים בכל שבוע! אבל אמא לא התרגשה מזה והיתה אומרת: "זי וועט ווערן אַ רביצן מיט אַ טאג שפעטער" (היא תהיה רבנית יום אחד מאוחר

יותר) ; העיקר שלא קיבלתי ציונים גרועים. כך נוצר אינטרס משותף לי ולאחותי : מלחמת-מעמדות על הזכות להיות פרוליטארית ולא להימצא בחנות. גם מצבה של אחותי גרם לי צער : ראיתי באילו תנאים היא גרה וכיצד היא חיה. והיא אף לא היתה חזקה בגופה. כפי שכבר סיפרתי היה גם אבי מעורה בחיי הציבור ופעולתו במסגרת הקהילה היהודית היתה ענפה מאוד. פעולה ציבורית משותפת פעלנו, אבא ואני, בימי מלחמת-העולם הראשון. נה. בצד ה"ג'וינט", הארגון הגדול לעזרת יהודי אירופה, שהיה אז ארגון ביורוקראטי מאוד ושונה באופיו מן ה"ג'וינט" במלחמת-העולם השניה או בימינו, הוקם אז גוף נוסף, בעיקר על-ידי פועלים יהודיים, שנקרא "People's Relief", ואנחנו במילווקי השתייכנו לסניף המקומי של ארגון עממי זה, שנקרא "עזרה בצר". הוועד המנהל שלו היה מורכב מנציגי ההסתדרויות השונות

שבעיר. אבא ייצג בו את ההסתדרות שלו ואני באתי מטעם איזו אגודה לענייני ספרות ותרבות שנתארגנה לשם עריכת הרצאות וויכוחים, שלא על רקע פוליטי. עבדנו יחד במשך כל זמן המלחמה ונהניתי מאוד מן העבודה המשותפת אתו. שום חילוקי-דעות עקרוניים לא היו בינינו. אני הקדשתי הרבה מזמני לעבודה במשרד הארגון, אחרי שעות הלימודים.

אותם ימים היו ימי ראשיתו של "הקונגרס היהודי העולמי", שבין מיסדיו היו פ. רוטנברג, שמריהו לזין ואחרים. יוצאי גרמניה שבקרב הציבור האמריקני — שהם עכשיו אנשי "הוועד היהודי האמריקני" — התנגדו לתנועה זו, ואילו הפועלים הסוציאליסטים היהודים לא התנגדו ל"קונגרס" עצמו, אך לא הסכימו שעניין ארץ-ישראל יכלל כסעיף במצע שלו. סביב נושא זה התנהלה פעילות רבה באמריקה באותן השנים, עד שבשנת 1918 נערכו בפעם הראשונה בחירות